

**Zespół Szkół Publicznych
Szkoła Podstawowa im. Jana Brzechwy w Łęknicy**

**Program zajęć terapii pedagogicznej
dla edukacji wczesnoszkolnej
rok szkolny 2017/2018**

prowadząca zajęcia - Dorota Ciereszko terapeuta dyplomowany

I. Wstęp

Terapia pedagogiczna to oddziaływanie za pomocą środków pedagogicznych na przyczyny i przejawy trudności dzieci w uczeniu się, mające na celu eliminowanie niepowodzeń szkolnych oraz ich ujemnych konsekwencji. Zmierza ona do spowodowania pozytywnych zmian w zakresie sfery poznawczej i emocjonalno- motywacyjnej oraz w strukturze wiedzy i umiejętności szkolnych dziecka.

To proces podjęty w celu skorygowania niepełnowartościowych zachowań wynikających z zaburzeń rozwoju. To takie organizowanie aktywności, by poprzez zaspokajanie potrzeb, wyzwalanie zmian motywacyjnych, usprawnianie zaburzonych procesów poznawczych, korygowanie zachowań, kompensowanie braków w funkcjach przy jednoczesnym oparciu się na najmocniejszych stronach dziecka umożliwić mu dalszy pełny rozwój osobowości. Nadrzędny cel terapii pedagogicznej, jakim jest wszechstronny rozwój każdego dziecka, wymaga opracowania szczegółowego programu terapii, tj. stymulacji, usprawniania rozwoju funkcji psychomotorycznych, rekonstrukcji materiału programowego (wiedzy i umiejętności), a w konsekwencji eliminowania niepowodzeń szkolnych oraz ich emocjonalnych i społecznych skutków.

Aby bliżej przyjrzeć się istocie zajęć korekcyjno-kompensacyjnych, należy zanalizować znaczenie tych słów. Korekcja pochodzi od słowa *correctus* – poprawiony, kompensacja od *compensatio* – wyrównywanie. Zajęcia korekcyjno-kompensacyjne są nastawione na usprawnienie zaburzonych funkcji (korekcja) i wspomaganie funkcji rozwijających się dobrze (kompensacja), aby stały się wsparciem dla funkcji zaburzonych. *Potocznie uważa się, że dzieci źle się uczą, ponieważ nie chcą się uczyć (z powodu lenistwa, złej woli itp.). Szczegółowa analiza kliniczna takich przypadków pozwala stwierdzić, że zależność ta jest odwrotna: dzieci nie chcą się uczyć, ponieważ źle się uczą z powodu różnych niezależnych od nich przyczyn, jak deficyty w sferze poznawczej i motorycznej lub zaburzenia neurodynamiki, które dodatkowo potęgują trudności w nauce spowodowane mikrodefektami. Efektem tych trudności jest zanikanie motywacji do nauki.*

W procesie terapii pedagogicznej niezbędne jest stosowanie oddziaływań psychoterapeutycznych, a przede wszystkim respektowanie głównej reguły postępowania – starej zasady medycznej – *primum non nocere*, a więc przede wszystkim nie szkodzić, nie karać za to, co nie jest winą dziecka, nie pogłębiać istniejących zaburzeń i nie przyczyniać się do powstawania nowych, nie ośmieszać i nie dyskwalifikować. Niezmiernie ważne w całym procesie dydaktyczno-wychowawczym, a szczególnie w terapii, jest zaspokojenie potrzeby sukcesu poprzez stwarzanie sytuacji dydaktyczno-wychowawczych dających poczucie zadowolenia, radości z osiągnięć w pracy.

Trzy najważniejsze cele terapii pedagogicznej to:

1. **Usuwanie** bezpośrednich przyczyn niepowodzeń szkolnych
2. **Wyrównywanie** braków w wiadomościach i umiejętnościach
3. **Przywrócenie** prawidłowych postaw ucznia wobec nauki.

Do napisania programu wykorzystałam wiele materiałów zgromadzonych na kursie kwalifikacyjnym, który wyposażył mnie w szczegółową wiedzę i umiejętności pomocy dzieciom napotykaającym specyficzne trudności w nauce zwłaszcza czytania, pisania, liczenia oraz czynnościach motorycznych.

Przygotowanie do nauki czytania i pisania ściśle wiąże się z szerokim pojęciem dojrzałości szkolnej niezbędnym do rozpoczęcia nauki w klasie pierwszej. Przygotowanie do nauki czytania i pisania koncentruje się na rozwijaniu sprawności psychomotorycznych,

rozbudzaniu, wyrównywaniu i rozwijaniu procesów poznawczych oraz pozytywnych nastawień emocjonalno-społecznych. Podstawowym zadaniem związanym z przygotowaniem do nauki czytania i pisania jest doskonalenie percepcji wzrokowo – słuchowej dziecka.

W pierwszym etapie nauki czytania i pisania, dzieci z zaburzoną analizą i syntezą wzrokową mogą napotkać na poważne trudności, a więc m. in.: nie potrafią prawidłowo spostrzegać i zapamiętywać obrazu poszczególnych liter oraz całych struktur graficznych (figur geometrycznych),

liter z pamięci i z modelu, mylą podobne litery i znaki, gubią drobne elementy liter.

Zaburzenie percepcji słuchowej może powodować trudności w;

- syntezowaniu słów,
- nieprawidłowym zmiękczeniu liter,
- różnicowaniu i pisowni „j- i”
- opuszczaniu liter, sylab w wyrazach i wyrazów w zdaniach. Dużą trudność sprawia dzieciom pisanie ze słuchu.

Powyższy program ma za zadanie dostarczyć uczniom, którzy mają jeszcze niedostatecznie opanowany słuch fonematyczny i pamięć wzrokowo – słuchową dodatkowych bodźców w postaci gier, zabaw, pracy z komputerem i dostępnymi programami edukacyjnymi, układanek i różnorodnych ćwiczeń prowadzących do doskonalenia tych funkcji, a w późniejszym etapie do prawidłowego procesu edukacyjnego dziecka.

Opracowany przeze mnie program został dostosowany do potrzeb uczniów z którymi prowadzę zajęcia korekcyjno- kompensacyjne, może jednak po modyfikacji być wykorzystany do pracy ze starszymi dziećmi w szkole podstawowej.

II. Cele programu

1. Doskonalenie spostrzegawczości wzrokowej
2. Zapamiętywanie bodźców słuchowo - wzrokowych i różnicowanie ich
3. Rozpoznawanie struktur o charakterze abstrakcyjnym
4. Usprawnianie percepcji wzrokowo – słuchowej
5. Doskonalenie koordynacji wzrokowo- słuchowo- ruchowej
6. Usprawnianie grafomotoryki
7. Pozytywne wzmacnianie dzieci
8. Eliminowanie niepowodzeń szkolnych

Praca z uczniami będzie dostosowana do możliwości i umiejętności rozwojowych dzieci. Ćwiczenia, zabawy i zajęcia będą przeprowadzane na materiale:

- obrazkowym
- drobnych przedmiotach
- geometrycznym
- literowym
- słownym
- oglądowym - praca z komputerem z wykorzystaniem programów edukacyjnych („Dyslektyk”, „Klik uczy czytać”, „Klik uczy liczyć w zielonej szkole”, „Sam piszę”)

Zajęcia prowadzone będą z uczniami za potwierdzeniem pisemnej zgody rodziców, w osobnej salce, indywidualnie i grupie dwuosobowej.

Uwzględniłam następujące ogniwa zajęć korekcyjno- kompensacyjnych.

- Nawiązanie kontaktu emocjonalnego z dzieckiem
- Sprawdzenie stopnia opanowania materiału powtórka tego, co już dziecko utrwaliło
- Wprowadzenie nowego materiału

- Elementy relaksacji, odprężenia
- Ćwiczenia usprawniające i utrwalające nowe umiejętności
- Zabawa pożegnalna dająca poczucie zadowolenia, spełnienia.

Zajęcia korekcyjno-kompensacyjne muszą uwzględniać następujące zasady pedagogiczne:

- zasadę indywidualizacji;
- zasadę powolnego stopniowania trudności;
- zasadę korekcji zaburzeń;
- zasadę kompensacji zaburzeń;
- zasadę systematyczności;
- zasadę ciągłości oddziaływania psychoterapeutycznego.

Zasada indywidualizacji środków i metod oddziaływania korekcyjnego

Zasada ta musi być bezwzględnie przestrzegana w pracy z dziećmi o zaburzonym rozwoju. Uczniowie z częściowymi, tzw. parcjalnymi deficytami, np. percepcji wzrokowej, wymagają dodatkowego indywidualnego wsparcia pedagogicznego, gdyż ich możliwości percepcyjne często uniemożliwiają przyswajanie wiedzy i umiejętności w nauczaniu masowym. Istnieje także duże zróżnicowanie rodzajów, zakresu i głębokości zaburzeń rozwojowych, a tym samym trudności w nauce. Indywidualizacja musi być również stosowana w trakcie zajęć zespołowych.

Zasada powolnego stopniowania trudności w nauce czytania i pisania, uwzględniająca złożoność tych czynności i możliwości percepcyjne dziecka

Zgodnie z tą zasadą należy stopniować trudności, zwracając uwagę na objętość opracowanego materiału, przystępność dla dziecka, postępy w nauce i punkt wyjścia materiału programowego, tzn. poziom czytania i pisania: tempo, biegłość, płynność, poprawność czytania, czytanie ze zrozumieniem; tempo pisania, stronę graficzną pisma, zasób słownictwa i umiejętność konstruowania wypowiedzi pisemnej, poprawność ortograficzną i gramatyczną w kontekście rzeczywistych umiejętności dziecka i wymagań programowych klasy, do której uczęszcza. Dziecko w sposób namacalny powinno odczuć, że pokonuje trudności i dokonuje postępu w zakresie swojej wiedzy i umiejętności.

Zasada korekcji zaburzeń

Jest to niezmiernie ważna zasada, gwarantująca skuteczność oddziaływania pedagogicznego. Podczas zajęć najwięcej czasu trzeba poświęcić na ćwiczenie funkcji najgłębiej zaburzonych i najsłabiej opanowanych umiejętności. Należy jednocześnie pamiętać, że u dzieci o specjalnych potrzebach edukacyjnych często występuje zwiększona podatność na zmęczenie najgorzej funkcjonujących i najmniej sprawnych struktur nerwowych, a to prowadzi do zniechęcenia i pogorszenia wyników. (Należy to uświadomić rodzicom). Zależność jest tu wprost proporcjonalna: im głębiej zaburzona funkcja, tym szybciej dziecko męczy się podczas wykonywania czynności angażujących tę funkcję. Planowanie zajęć uwzględniających ćwiczenie tylko jednej funkcji jest więc niecelowe, a często szkodliwe.

Zasada kompensacji zaburzeń

Niezmiernie ważne jest łączenie ćwiczeń funkcji zaburzonych z ćwiczeniami funkcji bardziej sprawnych, aby utworzyć właściwe mechanizmy kompensacyjne. Dzieci napotykające trudności w opanowaniu poszczególnych umiejętności uruchamiają często niewłaściwe mechanizmy obronne, np. uczą się na pamięć bez zrozumienia, „czytają” z pamięci. Zadaniem terapeuty jest uruchomienie tych mechanizmów psychologicznych, w których funkcje sprawniejsze wspierają czynności funkcji zaburzonych.

Zasada systematyczności

Zasada ta w praktyce bywa najczęściej łamana, co uniemożliwia skuteczną terapię. Powodem tego są czynniki obiektywne – duża liczba dzieci a mało czasu przeznaczanego na zajęcia. Zasada ta dotyczy systematyczności i częstotliwości ćwiczeń korekcyjnych i korekcyjno-kompensacyjnych. Jej przestrzeganie wpływa bardzo korzystnie na opanowanie i utrwalenie nabytej wiedzy i umiejętności. Długotrwałe przerwy powodują najczęściej częściowy lub całkowity regres, co zmniejsza skuteczność terapii. Jest to bardzo charakterystyczne dla dzieci o pamięci krótkotrwałej, charakteryzującej się brakiem transferu, lub dla dzieci o rozwoju poniżej przeciętnej.

Zasada ciągłości oddziaływania psychoterapeutycznego

W czasie trwania zajęć korekcyjno-kompensacyjnych oddziaływania wychowawcze powinny mieć charakter terapeutyczny. *Związki przyczynowo-skutkowe pomiędzy trudnościami w nauce a zaburzeniami emocjonalno-motywacyjnymi są często błędnie interpretowane przez otoczenie, co powoduje kary i represje, których rezultatem jest dalsze pogłębianie się procesów neurotyzacji i socjopatyzacji.* Niepowodzenia szkolne są przyczyną reakcji nerwicowych i negatywnych postaw wobec nauki i szkoły, co w konsekwencji przyczynia się do osłabienia wyników dziecka w nauce.

W swojej pracy zawodowej spotkałam bardzo wiele dzieci, dla których nauka stała się czynnością męczącą, uciążliwą, bolesną, stresującą, nudną, a w efekcie bezcelową. Skłoniło mnie to do napisania programu „Terapii pedagogicznej dla uczniów kształcenia zintegrowanego uczęszczających na zajęcia korekcyjno- kompensacyjne”.

Do zajęć zakwalifikowano uczniów po wstępnym zdiagnozowaniu w poradni psychologiczno- pedagogicznej i diagnozie wychowawców. W zależności od opanowania przez dzieci umiejętności program będzie ulegał modyfikacji.

Ewaluacja będzie prowadzona w czasie zajęć poprzez obserwacje postępów czynionych przez uczniów oraz arkusza ankiety ewaluacyjnej skierowanej do rodziców.

III. PROCEDURY OSIĄGANIA CELÓW**METODY TERAPEUTYCZNE**

- ❖ Metoda Dobrego Startu
- ❖ Terapia zabawą
- ❖ Muzykoterapia
- ❖ Wybrane elementy metody 18 struktur wyrazowych
- ❖ Domana (metoda globalnego czytania)
- ❖ Słowne
- ❖ Oglądowe
- ❖ Praca z komputerem

FORMY PRACY

- ❖ Grupowa

ŚRODKI DYDAKTYCZNE

Materiał obrazkowy, kolorowe i białe nakrywki, paski papieru, instrumenty perkusyjne, bębenek, tamburyno, magnetofon, kasetta „Muzyka i ruch dla każdego” PSPZ KLANZA, butelki plastikowe, woreczki, włóczka, pusy, litery duże i małe, podpisy, karty pracy, komputer, programy edukacyjne, mozaika geometryczna, klocki Dinesa, patyczki, liczydła, materiał przyrodniczy, karty logiczne, plastelina, cyfry od 0 do 9 , domina sylabowe, kostka do gry planszowej, liczydła planszowe, puzzle, suwaki sylabowe, gry stolikowe

IV. PLAN PRACY KOREKCYJNO – KOMPENSACYJNEJ

Usprawnianie funkcji wzrokowej i kinestetyczno-ruchowej w zakresie: analizy i syntezy wzrokowej, pamięci wzrokowej oraz koordynacji wzrokowo-ruchowej, rozwijanie pamięci słuchowej

Treści programu (rodzaje ćwiczeń)	Oczekiwane efekty	Pomoce
1. Utrwalanie podstawowych pojęć fonetycznych: litera, głoska, sylaba	Usprawnianie analizy słuchowo-wzrokowej	Obrazki, rozsypanki literow i sylabowe.
2. Wysłuchiwanie samogłosek w nagłosie wyrazu	Usprawnianie percepcji słuchowej	Komplet obrazków (<i>aparat, agrest, agrałka, igła, okno, osa</i>)
3. Układanie całości z części	Usprawnianie percepcji wzrokowo- słuchowej	Puzzle, litery
4. Określanie liczby sylab w wyrazach	Doskonalenie percepcji słuchowej	Komplet cyfr od 1 do 4, obrazki
5. Wyszukiwanie i zakreślanie samogłosek	Ćwiczenie percepcji wzrokowej	Kolorowe nakrywki, kartoniki z literami,
6. Zapamiętanie bodźców słuchowych – ćwiczenia rytmiczne	Ćwiczenia koordynacji słuchowo- wzrokowo- ruchowej	Butelki plastikowe z grochem, instrumenty perkusyjne, magnetofon, kaseca, wzór na karcie, czyste kartki, ołówek, nożyce
7. Wyodrębnianie wyrazów w zdaniu	Ćwiczenie percepcji słuchowej	Nakrywki w jednym kolorze, klocki, włóczka- długie kawałki i krótkie, paski papieru dł. 20 cm. nożyce
8. Odróżnianie jednakowych przedmiotów i kształtów	Doskonalenie percepcji wzrokowej	Mozaika geometryczna, zestawy par obrazków,
9. Rysowanie i odtwarzanie układów linii	ćwiczenie pamięci i spostrzegawczości wzrokowej	Duży arkusz papieru, markery,
10. Wykorzystanie komputera i programu	Usprawnianie koordynacji wzrokowo- słuchowo –	Komputer, program edukacyjny „Klik uczy czytać”

„Klik uczy czytać” oraz „Klik uczy liczyć” 11. Praca z programem „Dyslektyk 2”	ruchowej	„Klik uczy liczyć”
12. Dobieranie par jednakowych liter, segregowanie liter, wyszukiwanie w tekście danej litery. Różnicowanie liter podobnych kształtem.	Utrwalanie różnicowania liter bez kojarzenia znaku graficznego z dźwiękiem.	Różne zestawy liter.
13. Swobodne zestawianie par obrazków i liter.	Utrwalanie znajomości w skojarzeniu z dźwiękiem.	Różne zestawy liter.
14. Dobieranie par liter małych i wielkich, drukowanych i pisanych.	Cwiczenie sposobu obserwacji wzrokowej	Zestawy liter.
16- 17. Utrwalenie pojęć samogłoska i spółgłoska, wyszukiwanie na planszy z alfabetem liter oznaczających samogłoski i podkreślanie ich w tekście.	Jw.	Klocki literowe, plansze z literami.
18. Zabawy słowne	Rozwijanie pamięci słuchowej krótko- i długotrwałej.	Zabawy – łańcuszek wyrazowy, łańcuszek sylabowy, krótkie wierszyk i i rymowanki.

G R Y o wątku matematycznym wg E. Gruszczyk-Kolczyńskiej

Rodzaje ćwiczeń	Oczekiwane efekty	Pomoce
1–5 Dodawanie i odejmowanie w pamięci w zakresie 10. Praca z programem komputerowym „Klik uczy liczyć w zielonej szkole”	Ustalanie reguł gier i respektowanie ich w trakcie rozgrywania.	Kostki, kredki, figury-pionki, arkusze papieru, domino, kartoniki z zapisanymi działaniami. Program na CD , komputer

<p>5. Liczby drugiej dziesiątki:</p> <p>6. Dodawanie do 10,</p> <p>7. Porównywanie liczb,</p> <p>8. Dodawanie i odejmowanie w drugiej dziesiątce,</p> <p>9. Zadania tekstowe.</p>		
<p>4. Dodawanie z przekroczeniem progu dziesiątkowego.</p>	<p>Doskonalenie myślenia</p>	<p>Liczydełka, liczmany, 2 dziesiątki zapalek</p>
<p>5. Odejmowanie z przekroczeniem progu dziesiątkowego</p>	<p>Wykonywanie operacji myślowych</p>	
<p>6. „Jeździmy windą”, „Polowanie na tygrysa”- zabawy z zastosowaniem dodawania i odejmowania.</p>	<p>Rozwijanie rozumienia aspektu porządkowego liczby, dostrzeganie regularności układu dziesiątkowego.</p>	<p>Arkusze papieru, kredki, obrazki zwierząt, klocek-winda, taśma krawiecka, spinacze do bielizny</p>
<p>6. Mnożenie pamięciowe w zakresie 30.</p>	<p>Zrozumienie mnożenia jako dodawania jednakowych składników.</p> <p>Rozwijanie umiejętności konstruowania gier planszowych.</p>	<p>Arkusze papieru, kredki, kostki do gry cyfrowe, figurki-pionki, działania na karteczkach</p>
<p>7. Dzielenie pamięciowe w zakresie 30.</p>	<p>Rozumienie odwrotności działań mnożenia i dzielenia.</p>	<p>Jw., zapalaki, działania na karteczkach</p>
<p>8. Zadania tekstowe z zastosowaniem ćwiczonych działań.</p>	<p>Rozwijanie umiejętności wykorzystania działań matematycznych w rozwiązywaniu codziennych problemów.</p>	<p>Liczmany , karty pracy</p>
<p>9. Mnożenie pamięciowe w zakresie 100.</p>	<p>Utrwalenie tabliczki mnożenia w zakresie 30. Ćwiczenia pamięciowego opanowania tabliczki mnożenia do 100.</p>	<p>Zapalaki, fasolki, koraliki, kartoniki z różną ilością dziurek (po kilka).</p>

PLAN PRACY KOREKCYJNO – KOMPENSACYJNEJ NR 2

I etap wstępny (przygotowawczy) kształtujący gotowość do uczenia się.

- ćwiczenia stymulujące i korekcyjne zaburzonych funkcji percepcyjno – motorycznych i ich koordynacja w formie gier i zabaw na materiale konkretnym i słownym.

II etap ćwiczenia funkcji wzrokowej i koordynacji wzrokowo – ruchowej, np. dobieranie par jednakowych obrazków, dobieranie par jednakowych figur geometrycznych, układanie obrazków według instrukcji słownej, wskazywanie obrazków w kolejności w jakiej były pokazywane, układanie obrazków i figur geometrycznych z części, wyszukiwanie podobieństw między obrazkami.

- Ćwiczenia funkcji słuchowej (wrażliwości słuchowej – koncentracji na bodźcu słuchowym, różnicowaniu dźwięków, pamięci słuchowej, odtwarzanie rytmu.
- Doskonalenie graficznej strony pisma – ćwiczenia.

III etap Czytanie i pisanie sylab, wyrazów i zdań, doskonalenie liczenia, dodawania i odejmowania, dalsze usprawnianie zaburzonych funkcji między ćwiczeniami czytania i pisania na materiale literowym i głoskowym.

- Rozpoznawanie kształtów liter.
- Podział zdania na wyrazy i wyrazów na sylaby / ze słuchu/.
- Łączenie znaku graficznego z dźwiękiem.
- Wydzielanie samogłoski na początku wyrazu np. Ula, Ala.
- Wydzielanie spółgłoski na końcu wyrazu, np.: tor, ser.
- Utrwalanie samogłosek i spółgłosek.
- Łączenie sylab otwartych ze stałą sylabą końcową np.; ko- sa, ko- za, ko-ło, ko-ra.
- Łączenie sylab ze stałą sylabą końcową; da-ta, ma-ta,
- Dowolne łączenie sylaby otwartej ze spółgłoską – tworzenie sylaby zamkniętej.
- Dowolne zestawienie sylab – tworzenie wyrazów wielosylabowych.

IV etap – głoski specyficzne dla języka polskiego

- Rozpoznawanie dwuznaków w tekście i poprawne wybrzmiewanie sz,cz, rz, dz, dź, dż.
- Łączenie dwuznaków z samogłoskami – tworzenie sylab.
- Spółgłoski s,c,z,n zmiękczone przez „i” tworzenie sylab przez łączenie z samogłoskami: cia, cio , cie, ciu.
- Spółgłoski s, c, z, n, zmiękczone przez kreseczkę ś, ć, ń,
- Różnicowanie zmiękczeń przez „i” i kreseczkę np.: koń – konie
- Różnicowanie słuchowe głosek i –j.
- Spółgłoski dźwięczne i bezdźwięczne – słuchowe różnicowanie głosek w izolacji, sylabach i wyrazach: p-b, d-t, w-f, z-s, dz-c, dź-ć.
- Pisownia wyrazów z samogłoskami nosowymi.
- Pisownia wyrazów z „u” – „ó”.
- Pisownia wyrazów z „ż” – „rz”
- Pisownia wyrazów z „ch” – „h”
- Przeliczanie na konkretach
- Dodawanie i odejmowanie w zakresie 10
- Ćwiczenia w samodzielnym uzupełnianiu działań, kart pracy
- Dodawanie i odejmowanie z przekroczeniem progu dziesiątkowego
- Mnożenie w zakresie 25
- Podział całości na części

V. Pomiar osiągnięć – sposoby kontroli i oceny

Realizując założenia programu należy brać pod uwagę głównie zaangażowanie uczniów w proces poznawania, chwali się za każde osiągnięcia, dodaje się wiary we własne siły i możliwości..

W związku z tym ocena uczniów ma służyć zachęcaniu ich do pracy na tego rodzaju zajęciach. Dla ucznia ma to być motywacja do dalszej pracy, a dla nauczyciela sprawdzian skuteczności stosowanych form i metod pracy. Nie stosuję żadnych testów ani typowych sprawdzianów.

VII. Literatura

- 1) Bogdanowicz M., Metoda Dobrego Startu wyd."Fokus", Gdańsk 1998
- 2) Czajkowska I - Herda K.,- Zajęcia korekcyjno-kompensacyjne w szkole. WSiP, Warszawa 1996
- 3) Gruszczyk – Kolczyńska E., Dzieci ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się matematyki WSiP, Warszawa 1997
- 4) Bissinger U.,-Ćwierz K., „Muzyka i ruch dla każdego”. Zabawy KLANZA
- 5) Pietrzak -Stępkowska Z., Praca wyrównawcza. WSiP, 1985
- 6) Różańska T., A. Zahajkiewicz „Materiały pomocnicze do pracy z dziećmi wykazującymi fragmentaryczne deficyty” WPW– Z Chełm 1998
- 7) Sawa B., Jeżeli dziecko źle czyta i pisze.WSiP 1998
- 8) Zakrzewska B.,Trudności w czytaniu i w pisaniu.WSiP, Warszawa 1996
- 9) Materiał własny z kursu kwalifikacyjnego terapii pedagogicznej WODN w Chełmie 2004 r.
- 10) Zasoby Internetu

Opracowała Dorota Ciereszko